

אָבִינוּ שְׁבַשְׁמִים

נְקָם נְקָמַת

דָּם בְּנִיָּךְ הַשָּׁפוּךְ

רְמוּס וְחָם

עַל הַמְרַצְפוֹת הַשָּׁרוֹת

שֶׁל הָעִיר הָעֵתִיקָה.

נִכְחַח הַיְכַל תְּפָאֲרֶתְךָ

הַנְּבֻנָה גְזִית

וְיָדִים אַרְוָרִים

מְגִיפִים חֲרָבִים הַטְּמֵא

לְהַקְרִיב אֶת בְּנִיָּךְ!

קוֹל דְּמֵי בְּנִיָּךְ הַמְרַתָּח

צוֹעֵק מִבְּעֵבֶע מִן הָאֲדָמָה

מְרַעִים בְּאֲזָנֵינוּ מְרָה

"שְׁלַח חֲרוֹן אַפֶּיךָ

וְאַשׁ נְקָמָתְךָ תִּרְדָּפֵם

תִּשְׁמִידִם מִתַּחַת שְׁמִיךָ

וּתְגַרְשֵׁם מֵאַרְצְךָ."

וּבְנִיָּךְ?

בְּנִיָּךְ כֹּה חֲסִידִים הֵם

בְּנִיָּךְ כֹּה אֵינָם שׁוֹאֲפֵי נְקָמָה

נְבוֹכִים הֵם בְּאַרְץ

בֵּית תַּחַת עֵין

דוֹגָם תַּחַת שָׁן

קְרוּעֵי לֵב

חֲפוּי רֹאשׁ

תְּמָהִים:

"הֲאֵלוּ קָרְבָּנוֹתֶיךָ?

אִם לֹא לְמַעַנְנוּ

עֲשֵׂה נָא

לְמַעַן קִדְשֵׁת שְׁמִיךָ

וּמִי יָקוּם

וְנִגַּע בְּקִדְשׁ הָעוֹלָם

וְנִקְּחָה וְנִקְּחָה?

לימוד

ישיבת קטנה ללימוד תורה בלבד

שאלה.

מתבונן אני על תנועת המזרחי מבפנים ומבחוץ, וב"ה בניה הולכים ומתחזקים בקיום התורה ובהתמדת לימודה. כיום ב"ה, מתרבים הבחורים העושים תורתם עיקר ומלאכתם עראי. אך דווקא לאור התקדמות זו, שואל אני, הרי עיקר קיום התורה הוא ב"ושננס לבניך"? האם לא מן הראוי להקים מוסדות לגיל תיכון ללימוד תורה בלבד, התואמים יותר את השקפת עולמו של מרן הרב קוק, שהוא ובנו ומראשי התנועה כיום, התחנכו בזו הדרך, ומה פסול מצאו בה תלמידיהם ותלמידי תלמידיהם?

תשובה.

אתה צודק בהחלט. בלי לבטל את הערך הגדול של בתי ספר בהם לומדים קודש ומצרפים חול, בודאי מי שמסוגל לכך, עליו ללמוד רק תורה יומם ולילה, מגיל ט"ו, ואפילו מגיל ו'. נקוה שיקומו לנו הרבה מוסדות כאלה. אמנם יש כבר כמה, אך אין זה די. כן כתב מרן הרב קוק ששום דבר לא יוכל להחליף את בתי מדרש העתיקים שלנו בהם לומדים רק תורה בלי שום תערובת של דבר אחר: "אנכי לא פעם אחת בחנתי את תלמידי התלמודי-תורה, והנני מעיד נאמנה שתקוה להעמיד לנו דור של תלמידי חכמים יראי ד' וחושבי שמו, דבקים באהבת תורה ויראת שמים, חריפים ושנונים, כימי עולם, דווקא מהמוסד הקדוש נשקפה לנו, ודווקא מצורתו המסורתית הקדושה". "חורבן נורא הוא לישראל חלילה, אם יאפסו ח"ו בתי הת"ת, והישיבות, ע"פ צביונם העתיק, אפילו אם יבאו תחתיהם בתי-ספר וגימנסיות מרופדות ברפידות של אמונה ויראת שמים". "אין אנו יכולים לקוות מהן תוצאות לטובה רק אם יהיו לנו מרכזים העומדים בהוד קדושתם ועתיקותם, בלתי לד' לבדו" (אגרות הראיה ב רז).

תהילים בלילה

שאלה.

האם יש איסור מוחלט לגבי קריאת תהילים אחרי שקיעת השמש? אם כן, האם ניתן לקרוא שוב אחרי חצות?

תשובה.

האריז"ל אמר לא ללמוד מקרא בלילה, אלא תורה שבעל פה אבל על פי בגלה אין שום איסור. גם על פי נסתר, עדיף שאדם ילמד תורה שבכתב בלילה, מאשר לא ילמד בכלל. וכן יש לומר שאמירת תהילים דרך תפילה ותחנונים אינה נחשבת לימוד, שהרי אומרים מזמורי תהילים בקריאת שמע על המיטה וכו' סמך למעריב. יש גם מתירים מקרא אחרי חצות.

קריאת ספרי פילוסופיה

בעניין קריאת ספרי פילוסופיה, הגה הרמב"ם כתב שאין לקרוא אותם, כי אדם עלול להיות מושפע, ויש שם תערובת טוב ורע, והרבה פעמים אדם אפילו אינו מודע לרע שיש בהם, ועל כל פנים לא תמיד יש לו כלים כדי להילחם נגד הדעות הרעות (הלכות עבודה זרה ב ב). מה שיש שם דברים טובים שמחזקים את הקשר עם ריבוננו של עולם, ומעמיקים את החשיבה המופשטת – הגה כל מה שיש שם, יש אצלנו יותר טוב לאין ערוך.

לימוד תורה ומחשבים

שאלה.

משרד החינוך התחיל במבצע רחב היקף, כל בית-ספר מקבל מחשבים ממשרד החינוך, הנחיה צמודה ותקציבים. המטרה היא שהילד יתמודד לבד עם תכנית לימודים בעזרת המחשב, והמורה הופך להיות כעין מנחה. לאחר דיון רחב שהתרחש בישיבתנו התיכונת, אני מתהלך עם מחשבות ולבטים בנושא זה.

א. ילד המתאמן במחשב ועורך את למידתו ע"י המחשב, אולי לא יהיה בעתיד כבר מסוגל לפתוח ספר ולעייין בו. ספר יהפוך למושג נושן. במחשב הכל חי ומעניין עם צלילים וציורים. אמנם אולי לא גורא הדבר, אולי באמת בית המדרש של שנות האלפיים יהיה חדר מחשבים גדול?

ב. כל למוד הגמרא יהפוך ללימוד דרך המחשב, והתלמיד כבר לא יפגוש גמרא רגילה. האם אין בגמרא קדושה מסוימת בצורתה הנוכחית? ואם לא, למה תלמידי חכמים לא עמלו לשנות את הש"ס, לתרגמו, להדפיסו בדפוס בהיר, ברור ובכתב מרובע?

ג. שאלה רחבה יותר: האם מפני חידושים טכנולוגיים, בנידון דידן מחשב, אנו צריכים לשנות את צורת הלימוד המקובלת מדורי דורות, חברותא, ספרים מסוימים ודפוס? וכן בנוגע ללמוד המתפשט של ש"ס של הרב שטיינזולץ בבתי ספר, אולי גם בזה ישנה בעיה של שינוי מהמקובל מדורי דורות?

תשובה.

1. אין חיסרון להשתמש במחשבים, אך רק בתור אמצעי עזר, ולא בתור דרך ראשית ללימוד. אפילו ביחס ללימודי חול, יש מחקרים באמריקה, שסוף סוף עט, נייר וספר מקדמים את התלמיד יותר מאשר מחשבים. התלמיד צריך להתמודד באופן ישיר עם החומר באורה יצירתית. מכל מקום, גם למחשבים יש ערך, וכבר היו דברים מעולם שכאשר עברו מהוראה בעל פה להוראה בכתב, לעג על כך הפילוסוף סוקרטס, שבכתב אי אפשר להביע רעיונות ורגשות, שזה יפגע בזיכרון, שזה יחניק את כל המנגנון של רוח שיח פורה. בכל זאת תלמידיו חלקו עליו וכתבו דבריו, והיתה התפתחות עצומה בתרבות האנושית בזכות הספרים.

2. להבריל בין קודש לחול, תורה שבעל פה לא היתה צריכה להיכתב, כדי שיהיה קשר חי עם תלמיד חכם חי, כדי שתהיה יצירה משותפת של התלמידים מתוך ויכוח, וכדי שיהיה ליבון וזיכוך מתוך התנגשות הדעות. בכל זאת עת לעשות לך, הדברים נכתבו, וזה הביא הצלה גדולה וברל זאת השתדלו. רמה שאפשר. לשמור בישיבות את התכנית של תורה שבעל פה

ומעלותיה. יחד עם הספרים, הישיבה בנויה על שימוש תלמידי חכמים, כלומר שיעורים מפי רבנים, דיבוק חברים כלומר לימוד עם שווים, ופלפול תלמידים כלומר לימוד עם יותר חלשים.

3. קל וחומר שיש להיזהר מהתפשטות יתר של המחשב. מורה אינו מנחה בעלמא, אלא מתגך המקריין מדעותיו ואישיותו על התלמידים. התלמידים גם זקוקים לגיבוש רגשי בכיתה, וגם להתמודדות שכלית עם חומר קשה לפענוח, ולא רק ללמידה כאשר לעסו להם כבר את הכל. הכלל העולה, שזה אמצעי עזר חשוב מאוד, אך העיקר הוא קשר התלמידים עם המורה, והקשר בינם לבין עצמם. אך כמובן בכל זה אפשר לשלב את המחשב.

4. כאשר לצורת הגמרות, בודאי שאין עיכוב להדפיס גמרא עם אותיות יותר יפות וקלות לקריאה, וכבר מזמן היה ראוי לעשות זאת. אך ניקוד ופסיק הוא כבר בעיה, כי זה מהווה פרשנות מסוימת, וההתמודדות צריכה להיות של הלומד עצמו. אך גמרות כאלה עם ניקוד, פיסוק, ופרוש פשוט, בהחלט יכולות לשמש כאמצעי עזר חשוב מאוד, וכל המדפסים אותן, זכותן תעמוד לעד, אך עיקר הלימוד צריך להיות בגמרות "רגילות". בהן למדו בכל דור ודור, הן תלמידי החכמים הגדולים, הן כל עמך בית ישראל.

משנתו המרכזית של מרן הרב

מה ששאלת למה רבנו הרב צבי יהודה לא ראה עניין בהדפסה חוזרת של מאמרי מרן הרב אפיקים בנגב ותעודת ישראל ולאומיותו, נראה שזה מפני שהם אינם משנתו המרכזית של מרן הרב להדרכת הדור. רבנו הרב צבי יהודה אמר, שאחרי שמרן הרב עלה לארץ, תוך זמן קצר מאוד התברר לו כל המצב, והתבררה לו מה הדרך לתקן את הדור, ואיך להראות את הדרך לעם היושב בארץ ישראל. אחרי שהדבר התברר לו, הוא הלך בדרך זאת. כמובן כל הדברים האלה כבר היו נמצאים במשנתו לפני כן, ואין הכוונה שעתה התחדש לו דבר שלא ידע מקודם, אלא הדרך איך להדריך את הדור התבררה לו מתוך פגישה עם המציאות. משל לאדם שלמד את כל השיטות של טרפות, אך עד שהתנגולת לא מובאת לפניו, הוא אינו יודע באיזו שיטה להשתמש, באלו ספקות, באלו הכרעות, באלו דעות של ראשונים ואחרונים, באלו צדדים של שעת הדחק. כאשר הגיע מרן הרב לארץ, ראה את המציאות, הכריע באיזו דרך לילך, ורבנו הרב צבי יהודה שקד שדרך זו בהלכות צבור תהיה המרכזית והעיקרית

וכן כתב רבנו הרב צבי יהודה לגבי מרן הרב: "ותוכן חיים זה, של מהות אישיות זו, הולך ומתרוםם בהופעתו, עם מהלך העליה לקודש אוירא דרץ-ישראל, ולתפקיד עבודת הקודש הכללי-ישראלית בתוכה, מתוך גישושי 'עצות מרחוק' ו'אפיקים בנגב' הקודמים לה" (התורה הגואלת, אור לנתיבתי רפא). הרי שלעומת עליו תורתו של מרן הרב בארץ ישראל, אותן יצירות הנעלות בקודש נחשבות כגישושים.

לימוד שלבו הפך

שאלה.

נטיית נפשי המתמדת היא ללמוד אגדה וענייניה, מוסר, אמונה והמרחבים העיוניים, המעוררים

היא היא עיקר הבניין, אך נפשי רחוקה משייכות הרגשית וטבעית ובמיוחד בלימוד חושן משפט, שכרגע איני מוצא ידי רוגלי בעניינים אלו, איני יודע איך לנווט את עצמי באותו ים גדול. מבחינת היציאה החלקית מן המסגרת, או שמא התגברות על משבר זה. נוסף לכך שעצלות כבידה נופלת עלי בהיותי עוסק בעניין זה (לימוד חו"מ).

תשובה.

מה שאין לך חשק ללמוד חושן משפט אלא ענייני אגדה, הרי כלל גדול הוא שאין אדם לומד תורה אלא במקום שלבו חפץ, ומי שלבו נוטה דווקא ללימוד עניינים עיוניים, הרי זה דרכו בחייו, ואם כי דרך המלך היא להקדיש רוב הלימוד לגמרא וסוגיות הלכתיות, מה לו שאיננו הולך בדרך המלך אלא בנתיב משלו, ואין לו להכריח עצמו לילך בדרך לא לו, כמו שהאריך בזה מרן הרב (אורות התורה ט ו). יחד עם זה, צריך לבחון היטב, שמא כן תוכל למצוא שמחה רבה וחשק רב בלימוד חושן משפט, אלא שאינך לומד בשיטה התואמת אישיותך. שמא צריך ללמוד יותר לאט או יותר מהר, שמא עם רב אחר, שמא באופן יותר עיוני או שמא באופן יותר סדרני, שמא אתה צריך לסכם לך את הדברים בכתב. כל אחד צריך למצוא לעצמו נתיב. אך בשביל זה עליך להתייעץ עם רב שמכיר אותך אישית.

לימוד תורה והתלוצצות

שאלה.

יש לי נטייה מאוד חזקה להתלוצץ ולהתפרק, יוצא הרבה פעמים שבאמצע הלימוד אני מתלוצץ עם אנשים ולפעמים גם על הלימוד, תוך כדי הלימוד. רצוני לשאול האם התלוצצות היא ממש איסור חמור, ובעיקר בלימוד תורה האם מותר להתלוצץ, או שזה עוון חמור כאילו ליצנות מהתורה?

תשובה.

בודאי שליצנות היא עוון חמור כמו שכתוב "אשרי האיש אשר לא הלך בעצת רשעים... ובמושב לצים לא ישב" (תהילים א). הגדר של מושב ליצים הוא התעסקות בדברים ריקים חסרי כל תוכן, לא של תורה ולא של חכמה, לא של חסד ולא של פרנסה, אלא סתם השתעשעות ריקה מכל תוכן, שמכאן למדו חז"ל איסור לילך לקרקס לראות מוקיונים, ושאר תחבולות ריקות, וזה ההיפך הגמור של לימוד תורה אלא ביטול תורה גמור, "שדברים הללו מביאים את האדם לביטול תורה" (עבודה זרה יח ב). אלא צריך "ובתורת ד' חפצו", כלומר להשתמש בשכל בשביל תורה ולא בשביל הבל. לכן אם יש לך נטיה עצומה של התפרצות שכלית בדרך של התלוצצות, אדרבה, יש לך מתנה מן השמים של חריפות שכלית, וצריך להשתמש בה בחריפות לימוד התורה

אם באופן כללי צריך להתרחק ממושב ליצים, קל וחומר בזמן הלימוד, שצריך להיות כמתן תורה בהר סיני. "גהודעתם לבניך ולבני בניך, וכתוב בתריה יום אשר עמדת לפני ד' בחורב, מה להלן באימה וביראה וברתת ובזיע, אף כאן באימה וביראה וברתת ובזיע" (ברכות כב א). צריך ללמוד תורה באימה גדולה. "כל תלמיד חכם שיושב לפני רבו ואינו שפתותיו נוטפות מר תכוונה. שנאמר שפתותיו שושנים נוטפות מור עובר. אל

תקרי מור עובר אלא מר עובר, אל תקרי שושנים אלא ששוניים" (שבת ל ב). ורש"י פירש: "נוטפות מר, מרירות מחמת אימה". אם כי לפעמים הרב שמלמד, יש מקום שיאמר דבר משמח, כרב שהיה אומר מילתא דבדיחותא לפני הלימוד, ורש"י מסביר שנפתח לבם של הלומדים מחמת השמחה (שבת שם). אך יש להבחין בין הרב שלפי שיקולו האחראי אומר דברים משמחים כדי לסייע לקליטת הלימוד באופנים שונים במשלים מחודדים ובהסברים מבריקים לבין התלמיד שצריך ללמוד באימה וביראה (שם).

כל המתלוצץ יסורין באין עליו (עבודה זרה שם). רבא אמר לרבנן במטותא מנייכו דלא תתלוצצו, דלא ליתו עלייכו יסורין (שם). יש לתמוה מה חידש בזה, הרי רק חזר על אותם הדברים, ועוד יש לתמוה וכי יעלה על הדעת שתלמידי חכמים יתלוצצו. ותיירץ בן יהוידע לבעל בן איש חי, שיש לגרום רבה, וכיון שהוא היה אומר מילתא דבדיחותא לצורך הלימוד, הוא חשש שייגררו מעבר למידה, לכן הזהיר אזהרה חמורה.

נכון שזהו דבר שקשה מאד לגבור עליו, כי הפה יותר מהיר מהמעשים, אך זהו בתוך הבחירה החופשית של האדם, ואם כי בהתחלה הדבר מצריך מאמץ, לבסוף הוא געשה טבע, ואז האדם מרגיש טהרה פנימית עצומה, ונעשה אחראי גדול לכל מוצא פיו, והוא מתמלא עוז וגבורת קודש.

לימוד בישיבה והדרכה

בודאי שאין לעכב הליכתך לישיבה מפני חובתך בתור מדריך, כי האור הגדול הזה של לימוד תורה למען האומה כולה הוא יותר גדול מהאור של הדרכת שבט אחד. ולא עוד אלא שגם בהיותך בישיבה, צריך לחדול מההדרכה, וכמוכן כאשר ממילא אתה בא לשבת הביתה טוב ויפה להעביר שיעור לשבט, אבל הדרכה שלימה לוקחת הרבה זמן והרבה מנוחת נפש, וכאשר אדם לומד בישיבה, עליו להיות כל כולו מסוד ללימוד תורה במסירות נפש עצומה וללא הגבלה, לעסוק אך ורק בתורה יום ולילה, ומתוך כך יהיה לברכה לאומה, ואף לא להקדיש שעות להכין פעולות ושיעורים בשביל השבט. לו היית הולך לצבא במקום ללמוד בישיבה, ודאי לא יכולת להמשיך בהדרכה, ודחיית השירות היא כדי שאדם יתמסר לתורה כמו שחייל מסור לצבא. אי"ה המדריכה תמשיך להתחזק בשבט, וכיון שהנך אומר שבע"ה היו הרבה השגים בשבט, אין סיבה שיפול כאשר תעדר, וצריך להשקיע כל המאמצים למצוא מישהו שימלא מקומך. וזהו סדר העולם.

אמונה

תורה מן השמים

כל ההוכחות לתורה מן השמים אינן נצרכות אלא למי שבא מן החוץ אל הפנים, כלומר מלפני הופעת התורה אל אמונת התורה. אך אנחנו שנמצאים במגע פנימי רוחני עם התורה הן שבכתב הן שבעל פה כבר אלפי שנים איננו צריכים שום הוכחה, כשם שאדם בריא בנפשו אינו זקוק להוכחות שצריך לחיות ולא להתאבד, כי הוא אוהב את החיים, וכך אנו חשים דבקות בד' דרך התורה כבר אלפי שנים, ואתם הדבקים בד' אלהיכם חיים כולכם היום. לאדם יש חוש רוחני פנימי נשמתי שדרכו הוא חש את האלהיות שבתורה. כל ההוכחות דומות לקביים עבור מי ששבר את רגליו, ולכן אין לזלזל בהן, אע"פ שאינן מעניקות את אותה הטבעיות של אדם עם רגלים שלמות. אך

לאדם בריא אין צורך כלל בקביים. הן מכבידות עליו. אין שום הבדל בין תורה שבכתב לבין תורה שבעל פה. שתיהן מאת ריבונו של עולם, אלא דרך צנורות אחרים, הראשונה באה ישירות מריבונו של עולם, כמין הברקה ממרומים, שאנו מקבלים בחלון היותר עליון של נשמתנו. השנייה, באה מריבונו של עולם דרך עם ישראל, דרך רוח האומה, דרך נשמת האומה, שגם היא מלאה דבר ד'. כאשר נשמת האומה מדברת, ד' מדבר מתוכה. כי סגולת ישראל היא היא השכינה. ד' מדבר דרך משה רבנו, דרך נביאיו, ודרך רוח הקודש של חכמי ישראל בכל דור ודור ועד דורנו. לפעמים דרך רוח הקודש של האומה, הם הם המנהגים הטובים. אנו גם לא זקוקים עתה להוכחות שכדור הארץ ביח ועגול. זה פשוט, נעוץ ביושרנו השכלי, וכן התורה נעוצה בנשמתנו.

תורה וטבע האומה

שאלה.

פעמים רבות שמעתי כי התורה היא הטבע של ישראל, זה נשמתם, וחיים טבעיים בריאים ישראלים יתכנו רק בשמירת דבר ד' בכל צדדיה, המצוות המעשים הטובים, הלימוד – הנגלה והנסתר בהתקשרות לכלל ישראל ועוד.

אבחון פסיכולוגי נשמתי זה אינו ערובה שיקלט בציבור החילוני, נשמע כאילו שאנחנו רוצים לכפות אותם, ולטעון לחזרה לטבעיותם, ובעצם נחלקנו מהו הטבע האמיתי, האם יש דרך גישור מה יוכיח, כיצד נשכנע שרק כך הם החיים הישראליים?

תשובה.

האמירה שהתורה היא הטבע שלנו היא לפני הכל אמירה עקרונית למען דעת שאין התורה באה נגד החיים, נגד הטבע, אלא אדרבה היא עצם החיים ועצם הטבע. אך בהחלט אין די באמירה כללית זו, אחר כך יש צורך בבירור ארוך לגבי פרטי המצוות שהם הם הטבע. אלא שהבירור הפרטי אינו יכול להעשות אלא מתוך הבירור הכללי, כדברי חז"ל במשנה ברכות שקודם אדם צריך לקבל עול מלכות שמים ומתוך כך עול מצוות, כלומר מתוך אמונה מגיעים למצוות. לכן אין אנו באים לכפות מצוות על חילוניים, אלא אנו רוצים שרוח היהדות, יתפשט בתוכם, אנו רוצים שהם יטעמו את הגשמה הפנימית של היהדות, אנו שואפים שהקול העליון והשגב של התורה ישמע בתוכם כמו לשעבר היה נשמע קול הנבואה.

הוכחות על אמיתות התורה

שאלה.

אנו הורגלנו בלמוד הגמרא לברר כל דבר, ע"י שנאמר: "איפכא מסתברא" ואז לברר מדוע בכל זאת זה נכון. באותה הדרך, אני מנסה לברר לעצמי, את אמונתנו בתורה שבכתב ושבע"פ, כלומר לברר מה ההכרח והוודאות שבאמת התורה היא תורה היא. ב"ה אני מרגיש סמפטיה (שמונבאת באורות התחיה סי' א) וקשר, ואמונה, בקדושת התורה ובאידיאלים שלה. אבל הצד המדעי, כלומר ההכרח, שהם הם דברי ד', עוד לא כ"כ ברור לי.

אנסה לפרט חלק מהענינים שבהם אני נתלה ואת קישוטי עליהם.

אמנם זה דבר שמתקבל מאוד על הדעת ומסתבר מאוד, שהמסורת מעבירה נכונה אם המציאות, אבל איפה הוודאות? וההכרח? הרי אפשר לפרוך זאת אפילו פרכא קלה כדי שיכנס ספק קל, ואז היכן הוודאות? כמו למשל שדור המדבר ויוצאי מצרים היה בתקופה שבני אדם היו נתונים לאקסטוזות של עבודת אלילים, ודור שנתפס לכל אקסטוזה או עץ או אבן אז איך אפשר להביא ממנו ראיה על מעמד הר סיני ולהיות בטוח שראו נכון?

ב. הדרך השניה היא להסתכל על דברי ימי ישראל ועל דבקותם בתורה והתפתחות התורה בראשונים ובאחרונים בתושב"כ ושבע"פ.

גם זה נראה מאוד נכון ואמיתי, אבל האם רק על זה אנו סומכים? איפה המדעיות? האם די שזה כמעט בטוח שזה נכון ותו לא?

הרי גם לנוצרים ולמוסלמים להבדיל, יש דבקות בדתם במשך הדורות (או שאר מיני דתות), אז איך זה מראה שדווקא אנו בדבקותנו, יותר אמתיים מהם?

אלא שצריך לצרף את א רב כלומר שהמסורת שלנו שמתבסס על חזיון המוני (מה שאין כן דתות אחרות) הדבקות בתורה שקיימת במשך הדורות. וכי אנו יכולים להתבסס רק על "חזי לאצטרופי"?

ג. הדרך השלישית היא שאם אתה מרגיש שייך לתורה, אז אין צורך לשאול שאלות, כמו שאדם אינו שואל על חייו אם הוא חי או לא. עצם העובדה שאנו מרגישים שייכות לתורה – אין צריך בשאלת שאלות.

וגם זה אינו מובן לי שהרי גם עובדי אלילים מרגישים קשר וסיפוק בעבודתם? לסיכום. על מה מתבססת וודאותנו בתורה, והיכן האובייקטיביות שלנו בבחינת אמיתות וההכרח בבחירתנו דרך זו. אבקש תשובות וגם לשאלות שכתבתי וגם לרוח הכללית שממנה הם יצאו.

תשובה.

לאברהם אבינו היו ספקות רבים, ולא יכול היה להשלים עם המתשבה שהמציאות היא רק מה שחושנינו פוגשים, מתוך כך חיפש את הקשר הפנימי של הויה בכל מיני הוכחות מדעיות ופילוסופיות, עד אשר הגיע לשיא שיכול להשיג המוח האנושי, אך מכל מקום הספק לא סר מלבו, מפני שבכל דבר שכלי הספק מקונו, כי הוא בנוי מלמטה למעלה, כלומר מבוסס על מה שאנחנו מכירים, ולעולם יתכן שיתגלו דברים חדשים, וישנו את ידיעותינו ההתחלתיות, ואף את דרכי החשיבה שלנו. כך הלך אותו ענק וחיפש עד שהתגלה אליו רבונו של עולם, ואז הסתלק ממנו כל הספקות כיון שנפגש עם ריבונו של עולם באורח ישיר, אמנם לא פנים בפנים כמו אדוננו משה, אך בכל זאת באופן ישיר, וזהו דבר יותר בטוח מכל הוכחה שכלית, עד כדי כך שכאשר ביקש ריבונו של עולם להעלות את בנו לעולה, לא היה לו ספק אפילו שניה אחת שמא לא מד' באה הפקודה, אלא זו הויה בעלמא, וזהו מופת אדיר שהנבואה היא ברורה יותר מן השכל, כדברי הרמב"ם (מורה נבוכים ג כד). כמה דורות אחר כך, אחרי הכנות מרובות, זכינו כולנו להיפגש עם ריבונו של עולם, ולשמוע אותו יתברך מדבר אלינו בהר חורב כדברי הרמב"ם: "שעינינו ראו ולא זר, ואזנינו שמעו ולא אחר... פנים בפנים דבר ד' עמכם... הנה אנכי בא אליך בעב הענן בעבור ישמע העם בדברי עמך וגם בכך יאמינו לעולם... נמצאו אלו ששולח להם, הם העדים על נבואתו שהיא אמת... משה רבנו, כל ישראל עדים לו אחר מעמד

הר סיני" (הלכות יסודי התורה ח א"ב). מעמד הר סיני הינו חרות לנצח בזכרוננו, בתועדתנו, בהויתנו. אנו נפגשנו עם ריבונו של עולם פנים בפנים. לא אני אתה והוא אלא אנו, כלל ישראל. ככל שהאדם מישאל יותר נטוע באומה, יותר הוא נטוע בזיכרון ההסטורי הנצחי של הפגישה עם דבר ד'. לא רק בסיני נפגשנו עם בורא העולמים, אלא הרבה פעמים גם לפני כן וגם אחר כך, לפעמים לחסד ולפעמים לשבט, גם בגלות בנס שאין כמוהו של שמירת הכבשה בין שבעים זאבים, והשארותה בכל תוקף חיוניותה, וגם באור המופלא של שיבת ציון, בניין הארץ, הקמת המדינה, ונצחונותנו על אויבנו. ככל שאדם יותר נמצא בבית, בבית ד', יותר הוא מכיר את בעל הבית. זהו סוד רבי יהודה הלוי, שמציעד לאיטה את הפגישה אל עבר ריבונו של עולם, נותן התורה, דרך ההתמזגות בתוך כנסת ישראל.

גם הגויים יתנו את הדין על שלא חקרו, ולא קיימו שבע מצוות בני נח, ולא יוכלו לטעון שלא ידעו, כי יש להם די כוחות מוסריים ואינטלקטואליים כדי להגיע אליהן. כפי שמסביר רבי יוסף אלבו, הנוצרים והמוסלמים הם במצב של המוציא מתברו עליו הראיה, ויצטרכו להוכיח למה התורה שהיתה אמת גם לדעתם, פתאום חדלה מהיות אמת כביכול (ספר העיקרים א כד). בודאי שיש תורה מן השמים, כדברי המהר"ל, שאם לא כן העיקר היה חסר מספר המציאות, וריבונו של עולם היה בורא עולם נפלא מבחינה פסיקלית, אך ללא גשמה (תפארת ישראל טז), ורק נשאר לנו להכריע אם זאת התורה מן השמים, היא תורת משה או חיקוייה העלובים של הנצרות והאיסלם. בכל זאת אומר רבי יוסף אלבו, תתכנה כמה דתות שהן כולן אמת גם יחד, אך זהו בתנאי שההבדלים ביניהן אינן אלא בתחום המעשי, ותהיינה דתות שונות בשביל סוגים שונים של אנשים, כמו שלהבדיל יש בתורה הדרכות שונות לכהן לוי ישראל איש ואשה מבוגר וילד, אבל לא יתכן שהן תהיינה חלוקות בעקרונות, כגון אם ד' אחד ושמו אחד, או שהוא יותר מאחד חס וחלילה, או אם תורת משה אמת או שאינה אמת חס ושלוש, לכן ברור שהנצרות והאיסלם הם שקר, ולמעשה יש לנו רק שתי דתות שהן אמת, דת משה עבד עם ישראל, ודת נח עבד כל האנושות (ספר העיקרים א כה), ובכל הדתות הקיימות עתה יש תערובת של פסולת ושל ניצוצות קדושה של דת בני נח, ומתוך כך יש דבקות עצומה של גויים בדתיהם, כי אין השקר עומד אלא בזכות נקודות האמת שבה, וסוף כולן להיטהר ולקרוא בשפה ברורה שם ד'.

אנחנו תלמידי משה רבנו, ד' דיבר ומדבר אלינו, אך האדם שד' מדבר אליו אינו האדם הביולוגי אלא האדם ההיסטורי של עם ישראל. ד' מתגלה במאורע ההיסטורי של הופעת עם ישראל. שם אנו חשים נוכחותו. אנו רואים שרשרת מאורעות מאותדות על ידי מגמה אחת, ולא תפוזרת מקרים. ההוכחה לאמונה היא גופה אמונה. נקודת המוצא היא בעצמנו בהסטוריה, הקונקרטיית הממשית שלנו, ממצויאות עם סגולה, מההיסטוריה שלנו, שהיא תהליך אלהי משיחי של נצחון הטוב העולמי על הרע.

קמיעות ותמימי דרך

שאלה.

"שוק הקמיעות" הולך ותופס מקום, איפה מקומם בעבודת ד'?

תשובה.

כלל גדול בתורה: "תמים תהיה עם ד' אלוך" (דברים יח יג), ואף מצוה של תורה (רמב"ן, סה"מ לרמב"ם מ"ע נוספת ת. ועי' דרוש תורת ד' תמימה), ועל אברהם כתוב "זהאמין בד'" וכן הצטוה "התהלך לפני יהיה תמים". אמרו חז"ל: "כל המתמם עצמו, הקב"ה מתמים עמו" (גדרים לב א). לכן מי שנמצא בצרה, צריך להאמין בד' ולא להשתמש בסגולות שונות ומשונות. ישנן סגולות שהן אסורות משום "דרכי האמורי", ובוחקותיהם לא תלכו" ויש שהן מותרות (שבת סז א, עי' שו"ע אור"ח שא כז). מעיקר הדין מותרים הקמיעות (שו"ע יו"ד קעט יב בשם שו"ת הרשב"א).

בכל זאת כותב אחד מרבותינו הראשונים, רבי יהודה החסיד בסיום לספרו "ספר חסידים": "אין המזיקין מתגרין אלא במי שמתגרה בהם, כגון שכתבו הוא ואבותיו קמיעות או עסקו בכשפים ובשאלת חלום, לכן לא יעסוק אדם בהם. לא יאמר אדם אעשה בשביל פיקוח נפש בהשבעות וקמיע, כי אין זה חכמה, כי הוא מקצר ימיו וחיי זרעו, ואין דוחין נפש מפני נפש, ונאמר: תמים תהיה, ואין לו אלא תפילה ותחנונים על הכל, וד' ישמרנו וזרענו, ואת כל אשר לנו מכל רע מעתה ועד עולם, אמן ואמן" (ס"ח תתשעב).

אם קמיעות מועילים הם גם מזיקים, לכן אין לילך בדרך זאת, אלא להתפלל מתוך תמימות. כותב על כך בספר "יעלו חסידים". "וגדר שלא ישיאנו יצרו לעסוק בקמיעות... וירחיק מגבולו הספרים המדברים בעניינים אלו, וכלל גדול אמרו לינצל מכל רע, רעת הגוף ורעת הנפש, רעת העולם הזה ורעת העולם הבא, סמא דכולא בה (התרופה שיש בה הכל), שייכנע מאד ויבקש מבעל הרחמים שיעשה עמו חסד ומתנת חיים בעבור כבוד שמו". חכמת הקבלה היא "חכמת האמת". אך מיועדת להיות נלמדת על ידי יחידי יחידי, גאונים וקדושים, ולא לשימושים מעשיים של בני אדם. מי לנו גדול מהאר"י ז"ל, הפוסק הראשי בענייני קבלה, אשר תלמידו רבי חיים ויטל מוסר בשמו שאסור להשתמש בקבלה מעשית ועץ חיים, שער מג פ"ב, ושקבלה מעשית נאסרת בכל ספרי המקובלים האחרונים (שער רזה"ק יג ב). אך ודאי שטוב לפנות לתלמיד חכם שיתפלל עבורו, וכן אמרו חז"ל: "כל שיש לו חולה בתוך ביתו, ילך אצל חכם ויבקש עליו רחמים" (בבא בתרא קטז א).

כך כותב רבי יהודה החסיד: "ואין טוב לאדם אלא להתפלל לקדוש ברוך הוא, ואם יצא בדרך לא יאמר השבעת מלאכים לשומרו בדרך, אלא יתפלל להקב"ה בכל דרכיו ורחום וחנן הוא ונחם על הרעה, וכמה נביאים נהרגו ולא השביעו בשם הקודש אלא בתפילה עמו. אמרו: אם לא ישמע תפילתנו נדע שאין אנו ראויים להינצל, ולא היו עושים אלא בתפילה" (ספר חסידים קה).

"מעשה היה בתלמידי רבי יהודה החסיד ז"ל שהיה להם לעבור במקום סכנה והוא הזהירם שלא יעברו שם ולא שמעו ממנו ויצאו עליהם לסטים וניצלו מהם בהזכרת השם. ואמר להם שאם לא יחזרו לאותו מקום הסכנה ולא יזכירו את השם, שאין להם חלק לעולם הבא, וחזרו שם, ונהרגו ולא רצו להזכיר את השם" (שו"ת יכין ובעז ט' קלה מובא במקור חסד שם).

עוד כתב ר' יהודה החסיד: "אם יאמר לך חכם אחד או נוכרי או ישראל אכתוב לך קמיע רוגד החו (רדי שחמצא חו) או כנגד שיתקבל דבריד בפני השרים או אם אמר

אתן לך דבר שתישאנו עליך תתעשר... לא ישאנו מפני שבוטח באותן הבלים... וכתוב: תמים תהיה, כלומר, אם תמים תהיה, לא יהא לך אותן דברים, אלא תבטח בד' אלוהיך ותתפלל לו, אם יעשה רצונך ואם לאו, אין לחשוב כיוון שאין אני נענה אעסוק באלה הדברים, אלא יחשוב: אם הית נגזר היתה תפילתי נשמעת" (תתשי"ד) תמים תהיה עם ד' אלוהיך!

אפרוחים לתרנגול או לתרנגולת / תשובה לתגובה הרב שלמה אבינר

כאשר התרנגול והתרנגולת שייכים לשני בעלים נפרדים, כתבתי (עטורי כהנים גליון 160) שהאפרוחים שייכים לבעל התרנגולת שהתעברה, לעומת התרנגול שרק נתן זרע, והנה העירני הרב יהודה זולדן משו"ת נחפה ככסף (חור"מ סי' ד"ה), על אודות ראובן שהושיב תרנגולת על ביצים שלו ובא שמעון ושם גם את הביצים שלו שלא בידיעת ראובן, לפי החיד"א שמעון יקבל אפרוחים כי בעל התרנגולת לא הפסיד כלום, וזה נהנה וזה לא חסר וכופין על מדת סדום. אך רבו בעל נחפה בכסף סובר שהאפרוחים שייכים לראובן ואין לשמעון אלא דמי ביצים. והגר"ע יוסף תמה על החיד"א שהרי התרנגולת נכחשת עקב דגירה על מספר גדול יותר של ביצים (שו"ת יביע אומר חור"מ ח"ד ד ג). קל וחומר בנידון דידן שגם הביצים באים מהתרנגולת, שכולם יודו שכל האפרוחים שייכים לבעל התרנגולת.

המעמד של קדושת התורה והמצוה והדגל הלאומי

המחשבה הרוממה הנצחית האלהית, המכילה בתוכה את כל הדרכים והאמצעים המכשירים אותנו לקראת תכונתנו האמיתית, יודעת שבכל מקום ובכל זמן שניגשים לדגול בדגל הלאומי, צריכים תחלה להתחשב עם המעמד הנכבד של קדושת התורה והמצוה, ורק באספקלריא המאירה של התורה האלהית תוכל לסקור בעין טובה ומבורכת את המגמות הנשגבות הנצחיות עם המגמות הזמניות הארציות גם יחד, שלא לאבד ולטשטש שום מגמה מהמגמות, אלא להעלות הכל, לגדלן ולהרחיבן.

(מתוך מי מרום ר' עמוד שכ"ג)